

Arkeologinen kaivaus kulttuuriperinnön oppimisympäristönä

Jenni Siltainsuu

Oman alamme tila ja yleisön mielipiteet arkeologeista sekä muinaisjäännöksistä ovat asioita, jotka usein puhuttavat arkeologeja. Yleisön kuvaan arkeologeista haluttaisiin vaikuttaa ja yleisön tietoisuutta esihistoriasta sekä muinaisjäännöksistämme kasvattaa. Miten yleisön mielipiteeseen olisi mahdollista vaikuttaa, kun ainoa yleisöä yhdistävä piirre on usein se, että yhdistävää tekijää ei ole? Mikä olisi luontevin paikka tiedon välittämiseen niin arkeologien työstä kuin kulttuuriperinnöstäkin?

Kun puhutaan arkeologisen tiedon välittämisestä yleisölle, on tilanteessa kyse oppimisesta. Silloin on hyvä tarkastella tiedon välittämisen prosessia kasvatustieteen näkökulmasta. Kasvatustieteellisestä tutkimuksesta nousevien teorioiden avulla voimme paremmin ymmärtää niitä ilmiöitä, jotka liittyvät tiedon välittämiseen yleisölle. Oppimisesta puhuttaessa on kuitenkin hyvä tuoda esiin, mikä kasvatustieteen oppimisen teoria on ajattelun taustalla. Käsittelen seuraavaksi lyhyesti muutamaa taustateoriaa ja pohdin niiden valossa arkeologisen kaivauksen mahdollisuuksia toimia oppimisympäristönä.

Nykyisin vallalla olevan oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on konstruktivistista. Toisin sanoen oppiminen on aktiivista toimintaa ja oppija itse tulkitsee kaiken uuden aiempien tietojensa ja kokemustensa kautta. Konstruktivisen oppimiskäsityksen yksi suuntaus on sosiokulttuurinen lähestymistapa. Sen mukaan kaikki ihmisen toiminta tapahtuu kult-

tuurin antamassa kontekstissa. Oppiminen ja tiedon muodostuminen on sosiaalinen ilmiö, ja sosiokulttuurisen lähestymistavan keskiössä onkin sosiaalinen toiminta ja vuorovaikutus. Keskeisenä käsitteenä nähdään lähikehityksen vyöhyke. Tällä lähikehityksen vyöhykkeellä oppija voi laajentaa omaa osaamistaan asiantuntijan avulla ja näin ponnistaa oman, jo olemassa olevan osaamisensa rajojen yli. (Tynjälä 2000: 37, 44, 47-50, 60.)

Oppimisen tutkimuksessa on huomattu, että nykyinen opetus erottaa oppimisen liian kauaksi todellisista tilanteista. Tilannesidonnan oppimisen teoria painottaakin oppimista oikeissa tilanteissa. Oppimista ei saisi irrottaa niistä tilanteista, joissa ihmiset tavallisesti toimivat. Oppimisen kautta sosiaalisuutemme johonkin kulttuuriin ja ymmärrämme sen arvoja, asenteita, uskomuksia, normeja ja toimintatapoja. Tilannesidonnan oppimisen mukaan asiantuntijuus voi kehittyä vain osallistumalla asiantuntijoiden kulttuuriin. Asteittain syvenevän oppimisen kautta sisäistetään asiantuntijoiden hiljaista tietoa ja osallistumalla kasvetaan asiantuntijayhteisön jäseneksi. (Hakkarainen *et al.* 2005: 129–130; Tynjälä 2000: 128–130.)

Jos haluamme välittää tietoa arkeologiasta ja tutkimuskohteistamme edellä kuvatun tilannesidonnan oppimisen teorian mukaisesti, tulisi tiedon välittyä aidoissa, oikeissa tilanteissa. Käytännössä se tarkoittaa, että oppimisympäristöksi valittaisiin arkeologinen kaivaus, jossa yleisö pääsisi käytän-

nössä näkemään, miten arkeologi tekee töitä. Aidossa oppimisympäristössä yleisön olisi helpompi ymmärtää niitä toimintakäytäntöjä, joita arkeologinen työ vaatii.

Omaan vuonna 2012 valmistuneeseen pro gradu -työhöni Voimavara vai uhka? Yleisön ja asiantuntijan kohtaaminen yleisökaivauksella keräsin kyselyaineiston niin yleisöltä kuin arkeologeiltakin. Yleisön osalta voidaan todeta, että he kokevat saavansa paljon lisätietoa arkeologiasta ja alueen paikallishistoriasta osallistumalla yleisökaivaukselle. Erityisesti merkitystä on sillä, että pääsee todella itse osallistumaan, ja kokemus kaivauksella on nähty pääsääntöisesti hyvin positiivisena. Kaivauksella oppijalle hahmottuu se, että arkeologiaan liittyy paljon muutakin kuin pelkkiä kenttätöitä. (Siltainsuu 2012.)

Mitä sitten tarkoitetaan oppimisympäristöllä? Oppimisympäristö-käsite on monimerkityksellinen ja sitä saatetaan käyttää monessa eri

yhteydessä (Manninen *et al.* 2007: 9). Yleisesti Suomessa käytetty määritelmä on, että ”Oppimisympäristö määritellään paikaksi, tilaksi, yhteisöksi tai toimintakäytännöksi, jonka tarkoitus on edistää oppimista” (Manninen & Pesonen 1997: 268).

Arkeologisen kaivauksen kohdalla korostuukin selkeästi paikallisuus. Mikään paikka ei kuitenkaan voi sellaisenaan toimia oppimisympäristönä vaan edellytetään asetettuja, oppimista tukevia tavoitteita. Tällöin tarvitaan didaktiikkaa eli teoriaa opetuksesta ja oppimisesta. Didaktiikan kautta voidaan yhdistää toisiinsa opetusmenetelmät ja opettavien asioiden sisältö. (Manninen *et al.* 2007: 16, 18, 38–41.)

Kaivaukselle yleisöä ei siis voida ottaa oppimaan, jos oppimistapahtumalle ei ole rakennettu selkeitä tavoitteita ja oppimista tukevia menetelmiä. Aivan liian usein yleisötyö on jotain, mitä tehdään oman työn ohessa ilman

pedagogista koulutusta. Tämä oli selkeästi huomattavissa oman pro gradu -työni tuloksissa. Tutkimusavustajina yleisökaivauksilla työskennelleet arkeologit kokivat yleisön luotsaamisen oman työnsä ohessa raskaaksi. (Siltainsuu 2012.)

Jotta arkeologinen kaivaus voisi toimia aitona oppimisympäristönä, pitäisi kaivaukselle rakentaa tarvittavat pedagogiset puitteet. Esimerkiksi Varhainen Turku -projektin kaivauksien yhteydessä vuosina 2005 ja 2006 saatiin positiivisia kokemuksia, kun yleisötyöhön todella panostettiin. Kaivauksilla oli palkattuna arkeologeja, joiden tehtävänä oli erityisesti huolehtia yleisötyöstä ja tiedottamisesta. (Majantie 2010; Pihlman 2010.)

Arkeologisen kaivauksen toimiminen kulttuuriperinnön aitona oppimisympäristönä vaatisi siis tekemältämme yleisötyöltä suunnanmuutosta, jossa yleisöä ei nähtäisi enää passiivisena kohteena vaan osallistujana. Yleisötyön suunnanmuutokselle voimme ottaa mallia eräistä muista maista (ks. esimerkiksi Public archaeology 2004:3; Svanberg & Wahlgren 2007). Perinteisen klassisen tiedon välittämisen rinnalle on noussut muita toimintatapoja, joissa arkeologian tutkimus on noussut yhdeksi yleisölle välitettäväksi asiaksi pelkkien tutkimustulosten sijaan.

Mitkä sitten voisivat olla toimivampia käsitteitä ja menetelmiä? Yleisön kasvavan kiinnostuksen vuoksi arkeologian, kulttuuriperinnön ja yleisön suhde on otettu muualla maailmalla yhdeksi tutkimussuuntaukseksi – esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Englannissa perinteisempien arkeologian suuntauksien rinnalle. Tutkimussuuntaus pitää sisällään monia erilaisia aihealueita ja näitä nimitetään termillä public archaeology. Termillä tarkoitettiin aluksi kulttuuriperintöhallintoa ja se tuli käyttöön Yhdysvalloissa 1960- ja 1970-lukujen taitteessa. Nykyisin termi on laajemmassa käytössä ja sitä käytetään yleisnimityjänä kaikelle arkeologian parissa

tapahtuvalle yleisötyölle. (Public archaeology 2004: 3.)

Ruotsissa on otettu käyttöön englanninkielisen vastineen käännös publik arkeologi. Käsitettä ei kuitenkaan käytetä yhtä laajassa merkityksessä kuin englanniksi. Sillä tarkoitetaan Ruotsissa arkeologista toimintaa, jossa keskitytään kommunikaatioon yleisön kanssa. Yleisöä ei nähdä passiivisena vastaanottajana vaan se osallistuu aktiivisesti tutkimusprosessiin. Tärkeäksi tutkimuskohteeksi yleisöarkeologiassa nousee se, miten yhteistoiminta yleisön kanssa vaikuttaa arkeologiaan ja mikä on arkeologian asema suhteessa yhteiskuntaan. Yleisötyö ei voi olla jotain, mitä tehdään kaiken muun ohessa, vaan sillä on tärkeä rooli osana arkeologista tutkimustoimintaa. (Svanberg & Wahlgren 2007: 11–15, 17.)

Ruotsin publik arkeologi -periaatteiden mukaan arkeologialla on suhteessa muuhun yhteiskuntaan kaksi tärkeää toimintamallia. Yleisön tulee osallistua arkeologisen tiedon konstruointiin ja kommunikaatiota yleisön kanssa tulee käydä kahdensuuntaisesti. Tämä poikkeaa arkeologiassa perinteisesti käytössä olleesta yleisötyön klassisesta mallista, jonka mukaan arkeologi ensin tekee tieteellisen tutkimuksen ja sitten popularisoi tulokset yleisölle yhdensuuntaisesti. Tämä perinteinen kommunikaatiomalli ei kuitenkaan toimi yhtä tehokkaasti kuin uudempi, kahdensuuntainen malli. (Svanberg & Wahlgren 2007: 13–15, 17.)

Arkeologinen kaivaus voisikin siis olla ihan teellinen oppimisympäristö sekä kasvatus-tieteen teorioiden että arkeologian parissa yleisötyöstä nousseiden uusien ajatusten valossa. Siihen, että yleisö voi osallistua arkeologisen tiedon muodostamiseen publik arkeologi -mallin mukaisesti, on luontevasti mahdollisuus kaivauksella. Kasvatustieteen mukaan taas oppiminen tapahtuu parhaiten, kun se tuodaan lähelle autenttisia tilanteita.

Arkeologit eli alansa asiantuntijat työskentelevät arkeologisen tiedon tuottamisen äärellä juuri arkeologisella kaivauksella. Jotta yleisö voisi ymmärtää, mitä arkeologia on, pitäisi heidän ensin ymmärtää, mitä arkeologit tekevät. Teoria on kuitenkin tuotava käytännön tasolle ja pelkkä paikka ja asiantuntijat eivät riitä. Oppimisen tueksi kaivauksella pitäisi olla oppimissuunnitelma ja pedagogisesti koulutettu henkilökunta toteuttamassa tätä suunnitelmaa.

Jotta voisimme tehdä positiivista tiedeviestintää alastamme, asenneilmapiirin tulisi muuttua yleisötyömyönteisemmäksi. Monet muutkin Suomessa viranomaistyötä tekevät alat panostavat myönteisen julkisuuskuvan ylläpitoon, joten mikseivät myös arkeologitkin voisi yhä määrätietoisemmin tehdä niin. Myönteisen kuvan kautta meidän on mahdollista vaikuttaa myös muinaisjäännösten säilyvyyteen, sillä pelkkä muinaismuistolaki ei takaa muinaisjäännöstemme suojelua maastossa. Varmimmin sen takaa yleisö, jolla on halu suojella kulttuuriperintöämme.

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Siltainsuu, J. 2012. Voimavara vai uhka? Yleisön ja asiantuntijan kohtaaminen yleisökaivauksella. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Arkeologia.

Kirjallisuus

Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. 2005. Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. WSOY, Helsinki.

Majantie, K. 2010. Tiedottamisen tärkeydestä ja haasteista arkeologisilla kaivauksilla. Varhainen Turku. Turun museokeskuksen raportteja 22: 141–154. Turku.

Manninen, Jyrki & Pesonen, Senja 1997. Uudet oppimisympäristöt. Aikuiskasvatus 4/97: 267–274.

Manninen, J., & Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus, Helsinki.

Public archaeology 2004. Merriman, N. (toim.) Routledge, New York.

Pihlman, S. 2010. Käsitettävää arkeologiaa keskellä kaupunkia. Varhainen Turku. Turun museokeskuksen raportteja 22: 155–164. Turku.

Svanberg, F. & Wahlgren, K. H. 2007. Publik arkeologi. Statens historiska museum. Nordic academic press, Lund.

Tynjälä, P. 2000. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsitteksen perusteita. Tammi, Helsinki.

Kirjoittaja työskentelee Espoon kaupungin-museossa, joka on järjestänyt yleisökaivauksia Mankbyn keskiaikaisella kylätontilla vuosina 2008–2009.

jenni.siltainsuu@gmail.com